

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental design) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาในผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการวางแผนและเตรียมการก่อนดำเนินงาน

1.1 ทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.2.1 การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.2.2 กำหนดรูปแบบและแนวทางการดำเนินงาน

1.2.3 จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- คู่มือการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยา
- เอกสารประกอบการให้คำแนะนำเรื่องยา
- เครื่องมือใช้สำหรับการดำเนินงาน

1.2.4 กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วย

1.2.5 ทดลองปฏิบัติงานตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินงานศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอน การวิเคราะห์ และประเมินผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการวางแผนและเตรียมการก่อนดำเนินงาน

1.1 ทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจ ในการดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยาแก่ผู้ป่วย และเพื่อเป็นการเตรียมองค์ความรู้สำหรับการให้คำปรึกษาแนะนำ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโรคมะเร็งและการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาเคมีบำบัด แนวทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ คำแนะนำ เกี่ยวกับยาเคมีบำบัดในผู้ป่วยโรคมะเร็ง และหลักในการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย

1.2 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.2.1 การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ป่วยโรคมะเร็งที่เข้ารับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ที่แผนกผู้ป่วยในอายุรกรรมโรคมะเร็ง (Medicinal Oncology) และแผนกสูติรีเวช (Obstetrics and Gynecology) โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ป่วยในรับใหม่โรคมะเร็งทุกชนิด ของแผนกอายุรกรรมโรคมะเร็งและแผนกสูติรีเวช โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ไม่จำกัดเพศ อายุ และได้รับการสั่งใช้ยาเคมีบำบัด โดยอาจได้รับการรักษาร่วมกับการผ่าตัดหรือการฉายแสง ผู้ป่วยเหล่านี้อาจเป็นผู้ป่วย ที่ได้รับยาเคมีบำบัดครั้งแรก หรือเคยได้รับมาก่อนแล้วก็ได้ ทั้งนี้ไม่รวมถึงผู้ป่วยที่ไม่ทราบหรือไม่ยอมรับว่าเป็นโรคมะเร็ง ผู้ป่วยที่ญาติพี่น้องไม่ต้องการให้เปิดเผย หรือผู้ป่วยที่ไม่สะดวกที่จะให้สัมภาษณ์ ทั้งหมดจำนวน 91 ราย โดยทำการเก็บตัวอย่างเป็นเวลา 6 เดือน หรือในช่วงตั้งแต่เดือน มกราคม 2541- มิถุนายน 2541

1.2.2 กำหนดรูปแบบและแนวทางการดำเนินงาน

รูปแบบของการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental design) เพื่อศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วยโรคมะเร็ง โดยแบ่งผู้ป่วยออก เป็น 2

กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม และกลุ่มศึกษา การจัดกลุ่มผู้ป่วยใช้วิธีการสุ่มแบบเลือก ตามกำหนดลำดับเลขที่ (Systematic random allocation) ตามลำดับเลขที่การเข้ารับการรักษา

- กลุ่มควบคุม เป็นกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับบริการจากทางโรงพยาบาลตามปกติ และไม่ได้รับคำปรึกษาแนะนำการใช้ยาจากเภสัชกร ก่อนออกจากโรงพยาบาล

- กลุ่มศึกษา เป็นกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับคำปรึกษาแนะนำเรื่องยา และการปฏิบัติตัว ตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนด ก่อนที่จะออกจากโรงพยาบาล

สำหรับแนวทางการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังแสดงในภาคผนวก ก

1.2.3 จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- คู่มือเภสัชกรในการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยา โดยจัดทำรายละเอียดคำแนะนำเกี่ยวกับโรคและแผนการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด อาการไม่พึงประสงค์หลักหรืออาการไม่พึงประสงค์ที่พบได้บ่อยของยาเคมีบำบัด ที่มีการใช้ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รายละเอียดข้อมูลคำแนะนำเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดแต่ละรายการ ที่มีการใช้ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และรายละเอียดคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตน เพื่อลด แก้ไข หรือหลีกเลี่ยงอาการไม่พึงประสงค์และผลแทรกซ้อนจากการใช้ยาเคมีบำบัด เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับเภสัชกรในการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องการใช้ยาแก่ผู้ป่วย ดังรายละเอียดในภาคผนวก ข

- เอกสารประกอบการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยา จัดทำเอกสารประกอบการให้คำแนะนำเรื่องยาในรูปแบบข้อมูลยา และหนังสือคู่มือแนะนำการดูแลปฏิบัติตัวในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด สำหรับให้กับผู้ป่วย ดังตัวอย่างรายละเอียดในภาคผนวก ค โดยนำรายละเอียดมาจากข้อมูลคำแนะนำเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดแต่ละรายการ และคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตน เพื่อลด แก้ไข หรือหลีกเลี่ยงผลไม่พึงประสงค์จากยาเคมีบำบัด ในภาคผนวก ข

- สร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย
 - แบบสัมภาษณ์สำหรับประเมินความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด ก่อนดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำปรึกษาเรื่องยา (ภาคผนวก ง)
 - แบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ประเมินผลของการดำเนินงานให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (ภาคผนวก จ)

- แบบสอบถามเพื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้ป่วย ต่อการได้รับบริการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (ภาคผนวก ฉ)
- แบบบันทึกข้อมูล ประวัติการใช้ยาและการได้รับการรักษาของผู้ป่วย ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาที่พบและการป้องกันแก้ไข รายละเอียดการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยา (ภาคผนวก ข)
- แบบบันทึกผลการประเมิน ความรู้ ความเข้าใจ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา ความคิดเห็นของผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคและการใช้ยา (ภาคผนวก ซ)
- แบบประเมินความเชื่อมั่นของอาการไม่พึงประสงค์ของ Naranjo's (ภาคผนวก ฉฉ)

1.2.4 กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงาน

การให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย จะไม่มีสถานที่สำหรับการให้คำแนะนำโดยเฉพาะ เนื่องจากผู้ป่วยมีการกระจายไปตามหอผู้ป่วยต่างๆ และมีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ จึงใช้วิธีให้คำแนะนำบริเวณข้างเตียงรักษาพยาบาลผู้ป่วย ทั้งผู้ป่วยห้องพิเศษ และผู้ป่วยห้องสามัญ โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. สืบหาผู้ป่วยโรคมะเร็งที่เข้ารับการรักษาที่หอผู้ป่วย ในแผนกอายุรกรรมโรคมะเร็งและแผนกสูติรีเวช ซึ่งได้รับการสั่งใช้ยาเคมีบำบัด
2. ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้ป่วย บอกวัตถุประสงค์ของการเข้ามาพูดคุยกับผู้ป่วย ทำการสอบถามเพื่อประเมินการรับรู้ภาวะโรคของผู้ป่วย ประเมินและสอบถามความสมัครใจจากผู้ป่วยในการเข้าร่วมโครงการ โดยบอกวัตถุประสงค์ของโครงการและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น
3. จัดกลุ่มผู้ป่วย เป็นกลุ่มควบคุม หรือกลุ่มศึกษา โดยใช้วิธีสุ่มแบบ Systematic random allocation
4. ทำการบันทึกประวัติผู้ป่วย ข้อมูลทางยาของผู้ป่วยลงในแบบบันทึกประวัติการใช้ยาของผู้ป่วย (ภาคผนวก ซ) และทำการสัมภาษณ์ในผู้ป่วยทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา เพื่อประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยเฉพาะราย ความรู้เกี่ยวกับโรคและการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด พร้อมทั้งปัญหาหรือข้อสงสัยจากการใช้ยาของผู้ป่วย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ง

5. สืบหาผู้ป่วยที่ได้รับอนุญาตให้กลับบ้าน โดยติดตามจากบันทึกประวัติการให้ยาของผู้ป่วย และพิจารณาจากแบบแผนการให้ยาของแพทย์ ในผู้ป่วยกลุ่มศึกษา ก่อนที่จะออกจากโรงพยาบาล ให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยาแก่ผู้ป่วยโดยใช้เวลาโดยเฉลี่ย ประมาณ 15-20 นาทีต่อผู้ป่วย 1 ราย เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาที่พบในข้อ 4 โดยอาศัยแนวทางการให้คำแนะนำในภาคผนวก ก ซึ่งจะให้ข้อมูลผู้ป่วยเกี่ยวกับยาที่ผู้ป่วยได้รับกลับบ้าน และ ข้อมูลเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเฉพาะตัวยาที่ผู้ป่วยได้รับ พร้อมทั้งให้เอกสารแผ่นข้อมูลยาเคมีบำบัด ชนิดที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา และหนังสือคู่มือการดูแลตนเองสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับยาเคมีบำบัด (ภาคผนวก ค) แก่ผู้ป่วย

6. หลังจากผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลไปแล้วและกลับไปรักษาตัวอยู่ที่บ้าน หากผู้ป่วยมีข้อสงสัยหรือเกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา ผู้ป่วยสามารถติดต่อขอคำปรึกษาแนะนำจากเภสัชกรได้โดยผ่านทางโทรศัพท์

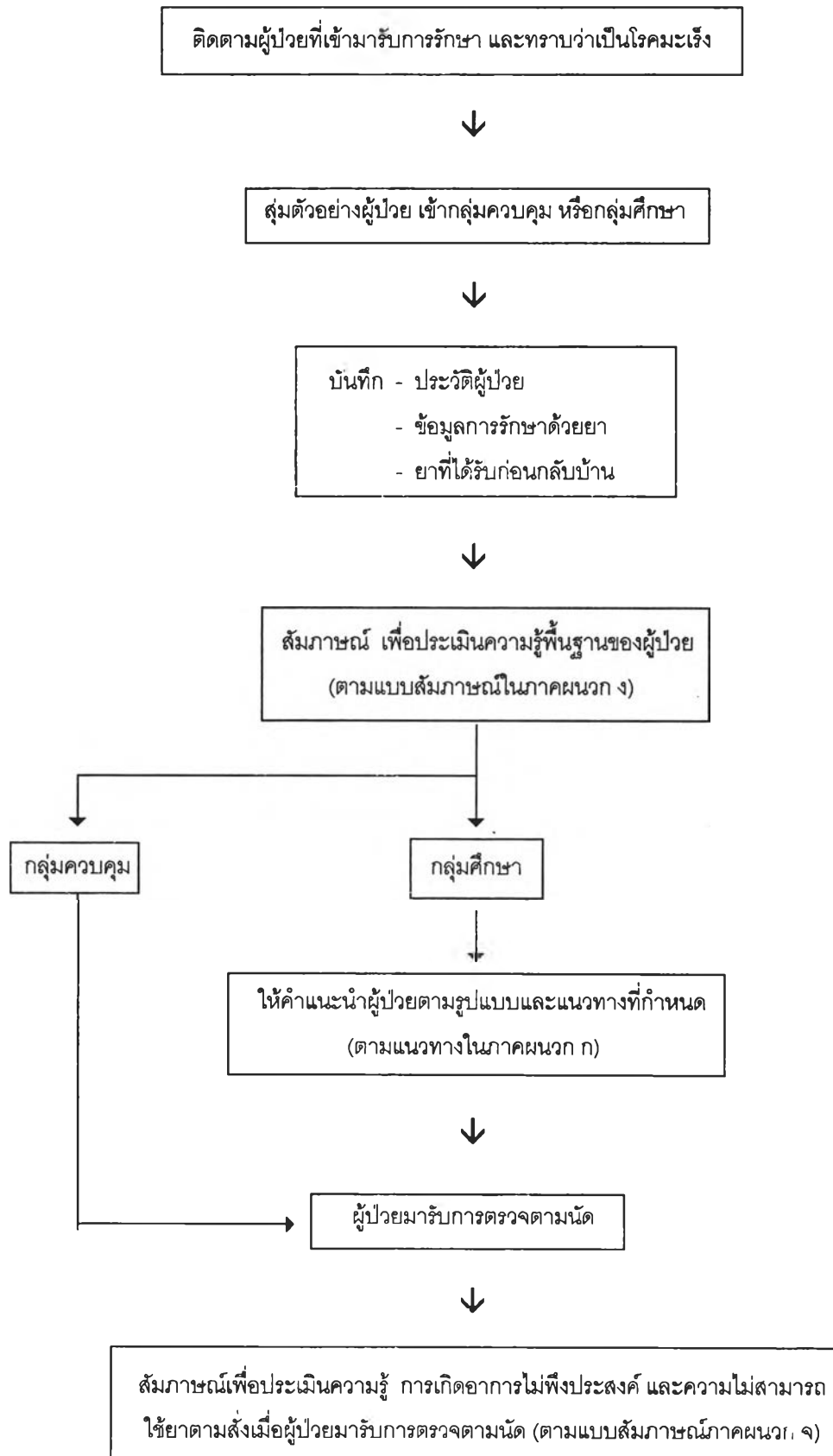
7. สำหรับผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม จะมีได้มีการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยา หรือมีการแจกเอกสารแผ่นข้อมูลยาเคมีบำบัด และหนังสือคู่มือการดูแลตนเอง(ภาคผนวก ค) แก่ผู้ป่วยก่อนกลับบ้าน

8. ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ป่วยทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา เมื่อกลับมารับการตรวจรักษาต่อหลังจากออกจากโรงพยาบาล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก จ พร้อมทั้งให้ข้อมูลและคำแนะนำเพิ่มเติมเมื่อพบปัญหาที่เกิดจากการให้ยาของผู้ป่วย

9. ทำการสำรวจความพึงพอใจของผู้ป่วย ต่อการให้บริการแนะนำปรึกษาเรื่องยา โดยให้ผู้ป่วยกรอกข้อมูลแสดงความคิดเห็น โดยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ป่วย ในภาคผนวก ฉ

ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ อาจสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.2.5 ทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงาน

โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน เพื่อทำการทดสอบและปรับปรุงในส่วนของ

- แนวทางในการดำเนินงาน
- แบบสัมภาษณ์สำหรับประเมินความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด (ภาคผนวก ก) และสำหรับประเมินผลการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา (ภาคผนวก จ)
- แบบบันทึกข้อมูลต่างๆ
- เอกสารประกอบการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา
- เทคนิคในการสื่อสาร การสัมภาษณ์ และการเข้าถึงตัวผู้ป่วย

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินงานการศึกษาวิจัย

หลังจากทำการทดลองปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานแล้ว จึงได้เริ่มดำเนินงานตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ โดยเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ เดือนมกราคม 2541 ถึง เดือนมิถุนายน 2541 รวมระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานโดยสรุปเป็น 3 ขั้นตอนหลักๆ คือ

1. เก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องของผู้ป่วยทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา

เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วย ก่อนที่จะให้คำแนะนำ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้แก่

- ข้อมูลลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ
- ข้อมูลเกี่ยวกับโรค การรักษาและประวัติการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด
- ข้อมูลทางยาที่ผู้ป่วยได้รับในการรักษา
- อาการไม่พึงประสงค์จากยาโดยเฉพาะยาเคมีบำบัด หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาอื่นๆ
- ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย

- ข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ป่วยนี้ รวบรวมจากเวชระเบียนผู้ป่วย และการสัมภาษณ์ผู้ป่วย (โดยใช้แบบสัมภาษณ์ตามที่แสดงในภาคผนวก ง)

2. ขั้นตอนการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษา

ขั้นตอนนี้ดำเนินการโดย

2.1 ประเมินสภาพปัญหาของผู้ป่วยก่อนได้รับคำแนะนำ ได้แก่ระดับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดของผู้ป่วย และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาอื่นๆที่พบ โดยใช้ข้อมูลต่างๆที่ได้รวบรวมไว้ในข้อ 1

2.2 ดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยา เพื่อให้ผู้ป่วยมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และเพื่อทำการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาอื่นๆที่ประเมินได้จากข้อ 2.1 โดยดำเนินการตามแนวทางการให้คำแนะนำที่ได้จัดเตรียมไว้(ภาคผนวก ก) โดยจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดเฉพาะตัวยาที่ผู้ป่วยได้รับ แผนการรักษาด้วยยา ยาที่ผู้ป่วยได้รับกลับบ้าน พร้อมทั้งให้เอกสารแผ่นข้อมูลยาเคมีบำบัด และคู่มือการดูแลตนเองสำหรับผู้ที่ได้รับยาเคมีบำบัด (ภาคผนวก ค) แก่ผู้ป่วย

3. ขั้นตอนประเมินและติดตามผล

ทำการประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ป่วยในกลุ่มศึกษาทำการสัมภาษณ์เพื่อประเมินผลการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องยา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ตามที่แสดงในภาค ผนวก จ และ ฉ และให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมเมื่อพบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยมากที่สุด สำหรับผู้ป่วยในกลุ่มควบคุมทำการสัมภาษณ์เพื่อประเมินความรู้และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาของผู้ป่วย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ภาคผนวก จ เช่นเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงาน

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้ป่วย

ทำการเก็บข้อมูลของผู้ป่วย จากแบบบันทึกประวัติของผู้ป่วย ปัญหาที่เกิดจากการใช้ยา การให้คำแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย แบบบันทึกผลการประเมินความรู้และความคิดเห็นของผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคและการใช้ยา (แบบบันทึกผลตามที่แสดงในภาคผนวก ข และ ซ)

3.2 ทำการวิเคราะห์และประเมินผล

นำข้อมูลที่รวบรวมได้ในข้อ 3.1 มาวิเคราะห์และประเมินผล

3.2.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อการแสดงผลของข้อมูล
- ใช้ Chi-square test Unpaired t-Test เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ป่วย Paired t-Test เพื่อทดสอบความแตกต่างของผู้ป่วยกลุ่มเดียวกัน และ Regression analysis ในการดูความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ศึกษา กับความรู้ของผู้ป่วย โดยกำหนดค่าระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

3.2.2 ทำการวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- เปรียบเทียบดูความแตกต่าง ของลักษณะต่างๆของผู้ป่วย ในกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา เช่น ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ชนิดของโรคมะเร็ง จำนวนครั้งที่ได้รับยาเคมีบำบัด เป็นต้น
- วิเคราะห์และประเมินความรู้พื้นฐานของผู้ป่วยในเรื่องยาเคมีบำบัด ก่อนการได้รับคำแนะนำปรึกษาเรื่องยา ในผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม ตามเกณฑ์การประเมินในภาคผนวก

- วิเคราะห์และประเมินความรู้เกี่ยวกับโรค การรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ในผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม หลังจากดำเนินงาน ตามเกณฑ์การประเมินในภาคผนวก ก
- วิเคราะห์และประเมิน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาที่พบในผู้ป่วย ตามเกณฑ์การประเมินในภาคผนวก ก ได้แก่ ปัญหาความไม่สามารถใช้ยาตามสั่ง การเกิดอาการไม่พึงประสงค์และการเกิดผลแทรกซ้อน จากการใช้ยาเคมีบำบัด
- เปรียบเทียบดูความแตกต่างในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับยาเคมีบำบัด ความไม่สามารถใช้ยาตามสั่ง และการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ระหว่างผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มศึกษา
- วิเคราะห์หาปัจจัยที่อาจจะมีผลเกี่ยวข้อง และส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจ และความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย ได้แก่
 - ลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา
 - ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคและยา เช่น ระยะการดำเนินของโรค จำนวนครั้งที่ได้รับยาเคมีบำบัด เป็นต้น
 - ความคิดเห็นต่อความรุนแรงของอาการไม่พึงประสงค์ที่ได้รับจากยา
- วิเคราะห์ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ป่วย ต่อการให้บริการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยาแก่ผู้ป่วยก่อนออกจากโรงพยาบาล

ขั้นตอนที่ 4 อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ทำการอภิปรายและสรุปผลการดำเนินงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การให้คำปรึกษาเรื่องการใช้ยาแก่ผู้ป่วยก่อนออกจากโรงพยาบาล (Discharge medication counseling) หมายถึง การให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วยใน ก่อนออกจากโรงพยาบาล เพื่อเป็นการป้องกันหรือหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ป่วย เมื่อผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว^{33,34,35,37} ในงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการสอนตัวต่อตัว

โดยใช้กลวิธีการให้ความรู้หรือคำแนะนำด้วยวาจาพร้อมกับข้อเขียน (Verbal and written communication) ซึ่งจัดทำในรูปแบบของแผ่นข้อมูลยา และหนังสือคู่มือขนาดเล็ก

ข้อมูลเกี่ยวกับยา ในงานวิจัยนี้หมายถึง ข้อมูลยาเคมีบำบัดในแต่ละรายการที่มีการใช้ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการดูแลปฏิบัติตน ในระหว่างที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ซึ่งใช้เพื่อการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องยาแก่ผู้ป่วย ได้จัดทำขึ้นโดยอาศัยแนวทางจากข้อแนะนำ ของเภสัชกร ในการให้คำปรึกษาเรื่องยาแก่ผู้ป่วย ของสมาคมเภสัชกรโรงพยาบาลประเทศสหรัฐอเมริกา¹³ และจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งในหนังสือและวารสาร^{58,62,64-67}

ปัญหาที่เกิดจากยา (Drug-related problem) ตามคำนิยามของ Strand⁶⁸ หมายถึง ผลหรือเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์ใดๆ ที่ผู้ป่วยต้องประสบจากการใช้ยา ซึ่งผลดังกล่าวอาจมีผลรบกวนผลการรักษาที่ต้องการ โดยจัดแบ่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับยาออกเป็นหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

1. ผู้ป่วยไม่ได้รับยาที่สมควรจะได้รับ (Untreated indication)
2. การเลือกใช้ยาที่ไม่เหมาะสม (Improper drug selection)
3. ผู้ป่วยได้รับยาในขนาดต่ำเกินไป (Too little of the correct drug)
4. ผู้ป่วยได้รับยาในขนาดสูงเกินไป (Too much of the correct drug)
5. ปัญหาการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse drug reaction)
6. ปัญหาการเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา ได้แก่ การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยากับยา ยากับอาหาร หรือการรบกวนผลตรวจทางห้องปฏิบัติการของยา (Drug-drug, drug-food, drug-laboratory interaction)
7. การไม่ได้รับยาที่แพทย์สั่ง (Failure to receive prescribed drug)
8. การใช้ยาไม่ตรงข้อบ่งใช้ หรือยังไม่มีข้อมูลยืนยันถึงข้อบ่งใช้นั้น

การวิจัยนี้ได้ศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา ได้แก่ การเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา การเกิดผลแทรกซ้อนจากยา และปัญหาอื่นๆ

อาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse drug reaction) ตามความหมายขององค์การอนามัยโลก⁶⁹ หมายถึง ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ และเป็นอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ อาการจะเกิดขึ้นเมื่อใช้ยาในขนาดปกติ เพื่อการป้องกัน วินิจฉัย บรรเทา บำบัดรักษา

หรือเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงการทำงานของอวัยวะ แต่ไม่รวมถึงการให้ยาขนาดสูงจากอุบัติเหตุ หรือโดยจงใจ ตลอดจนการให้ยาในทางที่ผิด

อาการไม่พึงประสงค์ในการวิจัยนี้ จะพิจารณาจากอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากทั้งยา เคมีบำบัด และยาชนิดอื่นที่แพทย์สั่งจ่ายให้ผู้ป่วยก่อนกลับบ้าน

ความสามารถให้ยาตามสั่ง (Medication non-compliance) จากการประชุมเกี่ยวกับการแนะนำผู้ป่วยครั้งที่ 1⁷⁰ (The First International Congress on Patient Counseling) ความไม่สามารถปฏิบัติตามสั่งของผู้ป่วย (Patient non-compliance) หมายถึงการที่ผู้ป่วยไม่สามารถปฏิบัติตามแผนการรักษาที่แพทย์แนะนำเพื่อการบำบัดโรคของตน แผนการรักษา หมายความว่า การใช้ยาและการปฏิบัติตนอื่นๆ ดังนั้นความสามารถให้ยาตามสั่งจะชี้เฉพาะเรื่องการใช้ยา ซึ่งหมายถึงการที่ผู้ป่วยไม่สามารถให้ยาตามแผนการรักษาที่ได้รับ

ความสามารถให้ยาตามสั่ง อาจแยกประเภทได้เป็น^{71,72}

1. การใช้ยามากกว่ากำหนด
2. การใช้น้อยกว่ากำหนด
3. การให้ยาในเวลาไม่เหมาะสม
4. การให้ยาผิดวิถีทาง หรือผิดเทคนิควิธีบริหารยา
5. การใช้อื่นนอกเหนือจากแพทย์สั่ง
6. การให้ยาเสื่อมคุณภาพ หรือหมดอายุ
7. การให้ยาผิดวัตถุประสงค์